

УДК 069:908]:745.51(477.86-22)
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2023.02.426>

ХУДОЖНЄ ДЕРЕВО В ЗБІРЦІ КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ ДЕЛЯТИНА

Вікторія ТИПЧУК

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5244-2981>
кандидатка мистецтвознавства, доцентка,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
вул. Шевченка, 57, 76000, Івано-Франківськ, Україна,
e-mail: typchuk@gmail.com

Збірка Краєзнавчого музею Делятина поповнилась експонатами деревооброблення цього регіону, що датуються першою третьою ХХ ст., це стало підставою до написання статті і визначило її актуальність та новизну. Цим вагомим надбанням музейної колекції стали предмети церковного устаткування місцевого майстра Василя Турчиняка з присілку Луг біля Делятина. Майстер, що народився 1864 року та помер 1939 року, у своїй творчості утримувався від технічних новацій гуцульського плоскорізьблення (декорування металом та деревом), а працював в межах давньої народної традиції. Увага до його творчого спадку, церковних інтер'єрів, а саме: іконостасів, провідацьких, вівтарів, кивотів, крісел, зосереджена на декоруванні плоскорізьбою, монументальною за звучанням, що адаптується народним майстром технічно й композиційно до прочитання на відстані.

Мета статті — проаналізувати предмети художнього дерева у збірці Краєзнавчого музею Делятина та їхню систему оздоблення. *Об'єктом дослідження* стали пам'ятки художнього дерева та предмети церковного устаткування майстра Василя Турчиняка збірки музею, а *предметом* — виявлення їх художніх особливостей.

Джерельна база — твори з експозиції Краєзнавчого музею Делятина, матеріали авторських польових досліджень, публікації українських істориків, етнографів і мистецтвознавців, а також відомості, отримані від респондентів.

Методологічна основа — формально-типологічний, мистецтвознавчий аналізи, інтерв'ювання та фотофіксування.

Ключові слова: художнє дерево, деревооброблення, орнаментальні мотиви, Василь Турчиняк, Краєзнавчий музей, Делятин, Гуцульщина.

Victoria ТYPCHUK

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5244-2981>

PhD in Art Studies, Associate Professor,

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,

57, Shevchenko Street, 76000, Ivano-Frankivsk, Ukraine,

e-mail: typchuk@gmail.com

WOODEN ART IN THE COLLECTION OF THE DELYATIN LOCAL HISTORY MUSEUM

The collection of the Delyatyn Museum was replenished with woodworking exhibits from this region dating back to the first third of the twentieth century. It became the basis for writing the article and determined its relevance and novelty. A significant asset of the museum collection was the items of church equipment by the local craftsman Vasyl Turchyniak from the village of Lug near Delyatyn.

The master, who was born in 1864 and died in 1939, refrained from the technical innovations of Hutsul flat carving (metal and wood decoration) in his work, and worked within the ancient folk tradition. Attention to his creative heritage, church interiors, namely iconostases, vestibules, altars, arks, seats, is focused on the decoration with flat carvings, monumental in sound, which the folk craftsman adapted technically and compositionally to be perceived at the distance.

Information about the artistic wood of Hutsul masters, whose works are stored in the Delyatyn Museum of Local History, complements the knowledge of the local features of the woodworking centers of the Carpathian region. A small collection reveals the state of development of this craft in the region: it illustrates the fact of the existence of the tradition of flat carving in this territory until the middle of the 20th century. (we assume that it is the longest in the Hutsul Region), then the extinction of folk crafts in the 1950s and 1970s and the work on the preservation of artifacts today. It is also a good material for researching traditional and new aesthetic features of the artistic process in folk art.

The purpose of the article is to analyze the objects of wooden art in the collection of the museum, their system of decoration. *The object* of research is the objects and elements of the church equipment of the master Vasyl Turchyniak in the collection of the Museum of Local Lore in Delyatyn, and the subject is the identification of the artistic features.

The source base. Works from the exposition of the Delyatyn Museum of Local Lore, materials of the author's field research, as well as publications of Ukrainian historians, ethnographers, and art critics, as well as information received from respondents.

The methodological basis — formal-typological, art analysis, interviewing, and photo-fixing.

Keywords: wooden art, woodworking, ornamental motifs, Vasyl Turchyniak, Museum of Local Folk Lore, Delyatyn, Hutsul region.

Вступ. Важливими осередками збирання, зберігання й популяризації надбань національного мистецтва наразі є музеї. Вони залишаються важливим джерелом вивчення його історії та культури. Тривалість традицій народного мистецтва засвідчують зібрані матеріальні пам'ятки історичних, краєзнавчих, художніх, етнографічних музейних установ та приватних колекцій. До цінних збірок, які представляють декоративне мистецтво Гуцульщини та Передкарпаття, зокрема північно-східної частини долини верхнього Пруту, що межує з Покуттям, належить Краєзнавчий музей Делятина.

Серед історичних, етнографічних та мистецьких раритетів музею різьблення по дереву гірського Надпруття представлено в двох окремих залах. Це вироби майстрів традиційного й професійного вишколу, серед яких особливу увагу привертають вироби місцевого різьбяра Василя Турчиняка з Лугу. Одним із вагомих надбань музейної колекції останніх років є елементи та предмети облаштування лугівської церкви, виконані майстром, а також скарбничка з тієї ж церкви, орнаментований стіл побутового призначення та декоративний макет церкви в плящі.

Щодо дослідження проблематики генези й стилістики деревообробки цього регіону, що лежить у долині верхнього Пруту, виокремлюють у своїх дослідженнях здебільшого етнографи та архітектори. Так, В. Січинський одним із перших указав, що смт Делятин є осередком «культури дерев'яного будівництва північних Карпат» [1, с. 86]. Згодом автори історико-етнографічного дослідження «Гуцульщина» стверджували, що с. Заріччя було «своєрідною будівельною академією» для гуцулів: тут проживало багато майстрів-будівничих, візників дерева (фірманів) [2, с. 64]. Делятинських майстрів згадують у своїх дослідженнях В. Шухевич [3, с. 185, 186], М. Домашевський [4, т. II, с. 186—190, 213, 215, 335; т. III, с. 223, 224, 238], Альманах Станіславської землі [5, с. 798—850], відомості подають путівники й лексикографічні джерела. Вагомими й досі залишаються напрацювання М. Клапчука 1970—1990-х рр. [6]. Окремі розрізнені відомості про діяльність делятинських майстрів-будівничих знаходимо в працях П. Юрченка, Г. Логвина, П. Макушенка, Л. Прибеги, Я. Тараса.

Дослідження, у яких систематизовано аналізують художнє дерево Гуцульщини, належать до 2000-х років. Це насамперед вагомі напрацювання мистецтвоз-

навця М. Станкевича. У монографії «Українське художнє дерево XVI—XX ст.» він розглядає художню обробку дерева в Україні як цілісну, історично сформовану художню систему локальних осередків, шкіл, регіонів із певною типологією та художніми особливостями виробів [7]. Відомості про делятинських майстрів містять дослідження Р. Одрехівського [8], М. Моздира [9], Я. Кравченка [10], О. Болюка [11], невеликі розвідки І. Мельника [12].

Творчість місцевого сільського майстра Василя Турчиняка (1864—1939) ставала об'єктом дослідження мистецтвознавців неодноразово. Оглядово про творчість Василя Турчиняка писали вчені Г. Лагодинська (1938) [13], Ю. Лащук (1955) [14], Р. Коргодський (1992) [15], М. Клапчук та В. Клапчук (1990-ті рр.) [16]. Серед них важливим є рукопис Ю. Лащука, в якому автор подає фактологічний матеріал, намагається аналізувати й високо оцінює здобутки майстра. Науковець постарався, щоб виявлене не загубилося в часі та стало темою окремого дослідження. Упродовж 1998—2000 років авторка статті під керівництвом Ю. Лащука збрала польовий матеріал, отримавши оригінальні зразки церковного різьблення та ввела їх у науковий обіг [17].

Культурологічний аспект нашої теми доповнюють відомості краєзнавців С. Флис [18], Б. Скаврона [19] та історика М. Клапчука (В. Клапчука) [20].

Уточнюють зібраний матеріал про художнє дерево цього регіону та його майстрів публікації останніх років Я. Тараса [21], Р. Одрехівського [22], Болюка О. [23].

Основна частина. Краєзнавчий музей Делятина заснували в 2012 році. А розташований музей у родинній садибі Миколи Лагодинського, правознавця, громадського та політичного діяча. У його адвокатській конторі працював Іван Семанюк (письменник Марко Черемшина). Створення музею — ініціатива аматора-народознавця Андрія Мисюка, котрий зібрав цінну колекцію, серед якої історичні, етнографічні та мистецькі раритети. Це палеонтологічні знахідки, народне вбрання (місцевий варіант гуцульських кептарів делятинського типу), вишиті компоненти сорочок (зразки типових вишивок цього регіону, систематизовані науковцем М. Клапчуком у вигляді таблиць із вклейками зразків узорів), художні вироби з дерева, а також живописні та графічні полотна художника Осипа Васьківа, які вважали втраченими.

Іл. 1. Конструкція запрестольної частини вітваря церкви Святого Іоана Богослова з присілку Луг (сmt Делятин). Василь Турчиняк. 1912—1931 рр. Краєзнавчий музей Делятина. Світлина авторки

Іл. 2. Проповідальниця (без основи) з церкви Святого Іоана Богослова з присілку Луг (сmt Делятин). Василь Турчиняк. 1912—1931 рр. Краєзнавчий музей Делятина. Світлина авторки

Варто зазначити, що Андрій Мисюк залишається самовідданим збирачем, директором й охоронцем музею з моменту його заснування й дотепер. За фахом він інженер лісової галузі, який захопився історією, ар-

хеологією та краєзнавством та, озброївшись теоретичним доробком археолога, етнографа Михайла Клапчука [24], сформував збірку на основі громадсько-літературного музею імені Марка Черемшини (що існував тут із 1959 року як кімната при школі).

Музейну збірку художнього дерева представляють сакральні й обрядові предмети, хатне обладнання й меблі, знаряддя праці, предмети господарського призначення, посуд та начиння, предмети упряжі, іграшки. Різьблення по дереву в колекції музею — це вироби місцевих майстрів: скульптурні елементи розп'ять, процесійні хрести, фрагменти колон та свічників, а також скриня, стіл, кілька макетів церков. Усі експонати добре збереглися.

У 2020 році до музейної колекції було передано елементи церковної обстави інтер'єру церкви св. Івана Богослова¹ присілку Луг² (сmt Делятин), що зберігалися у церкві села Битків, авторства місцевого різьбяр Василя Турчиняка. Це верхня частина іконостасу (апостольський та пророчий ряди); проповідальниця у вигляді неправильного семигранника; конструкція запрестольної частини вітваря (східної стіни) з різьбленими елементами та колонами із завершеннями у вигляді бань з хрестами; різьблений хрест, що кріпився над запрестольним кріслом; колони іконостасу намісного ряду із завершеннями у вигляді бань з хрестами, виготовлених впродовж 1912—1936 рр. Елементи оздоблення лугівського храму знаходяться в окремій кімнаті музею, що відтворює інтер'єр церкви. Інші елементи церковного інтер'єру з Лугу зберігаються у місцевій парафіяльній церкві Делятина — це бічні престоли Святого Миколая та Святих Костянтина й Олени, кивот та церкви сmt Биткова — іконостас та запрестольне крісло.

Аркоподібна форма конструкції апостольського та пророчого рядів ікон лугівської церкви, що передана у музей, складається з основи-щита на який кріпляться накладні профільовані деталі постатей святих, що групуються парами, облямовані профільованими зубчастими лиштвами і розділені півкруглими колонами (останні завжди присутні у побудові іконостасів Василя Турчиняка) (іл. 1). Композиційно й стилістично

¹ Церква зведена Василем Турчиняком у 1911 р. за проектом архітектора Фільоуса.

² На цій території у 1950-х роках було розміщено військовий ракетний гарнізон, населений пункт Луг — ліквідовано, церкву, перетворено у спортзал, деталі її інтер'єру громада перевезла у церкви сусідніх сіл.

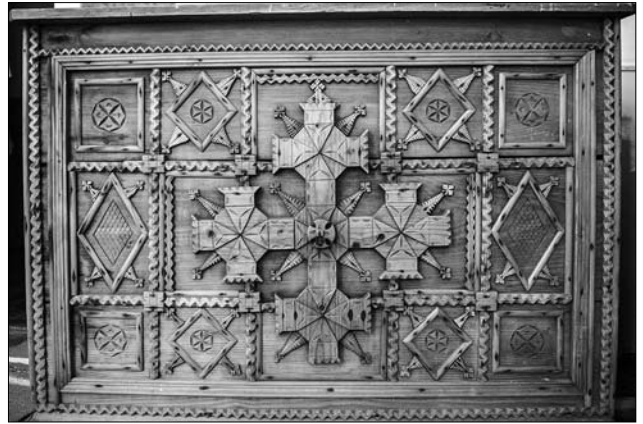
ці ряди подібні до апостольського та пророчого рядів іконостасів у селах Верхньому Майдані і Стримбі, декоровані майстром раніше.

Запрестольна частина вітваря — це вертикальна архітектурно-конструктивна структура, в центрі якої знаходяться ніші (прослідковуємо наслідування традицій римо-католицької церкви). Загалом декор запрестольної частини обмежується використанням профільованих лиштв, накладних орнаментальних деталей та фігуративних зображень, теж накладних, частково декорованих різьбою. Відзначимо, що профільовані лиштва народні майстри широко використовували тільки в декорванні екстер'єру, на відміну від них Василь Турчиняк часто застосовує профільовані лиштва та профільовані елементи в оформленні церковного інтер'єру.

До обладнання лугівської церкви, що передано музею, належить проповідальниця, яка складається з круглого стояка та восьмигранної основи (верхня частина і бильця зі східцями не збережені), за принципом побудови та декорування подібна до проповідальниці з смт Ворохта³ (іл. 2). Проповідальниця оздоблена глибокою плоскорізьбою та профільованими лиштвами без використання допоміжних оздоблювальних матеріалів і зберігає природний колір та текстуру деревини.

Окрім переданого церковного обладнання, у музеї збереглися невисока шафка бічного вітваря та шафка господарського призначення, виготовлені Василем Турчиняком у 1930-х рр. (іл. 3, 4). Вони схожі за характером декору до шаф лугівської церкви. Їхня чільна сторона декорована орнаментальними хрестографемами, які заповнюють поверхню фасаду. Композиції укладені з накладних профільованих та різьблених елементів і плоскорізного тла. Одна з композицій побудована за принципом ритмічних повторів хрестографем, інша — домінуючого за величиною та складністю мотиву накладного хрестоподібного елемента.

Доволі складна в декорванні скарбничка (скорбонка) лугівської церкви у традиційному для Гуцульщини й Покуття вигляді коробки із кришкою, що висувається, і маленьким отвором у ній для грошової пожертви, датована 1912 р. із написом всередині «Василь Турчиняк». В основу конструкції столярної роботи за-

Іл. 3, 4. Частина обладнання церковного інтер'єру (бокові тумби) з церкви Святого Іоана Богослова з присілку Луг (смт Делятин). Василь Турчиняк. 1912—1931 рр. Краєзнавчий музей Делятина. Світлина авторки

кладено куб із профільованими півкруглими завершеними боковими стінками, до однієї з яких кріпиться ручка для носіння (іл. 5, 6). Скарбничку виконано в техніці профілювання, різьблення виїмчастого й тригранно-виїмчастого, складається з окремих шматків дерева. Орнаментальні мотиви укладені з «жолобків», «копаниць», «зубців», «ширинок», «морщинок», «руж». Декор бокових частин нюансно різниться, побудований на ритмічному поділі вибраних площин, обведених смугами мотивів «зубців» та «виїмок» і нагадує силует церкви. Глибина між мотивами візерунків та тлом творить тональний контраст й увиразнює роботу. Характер заповнення площини оживляє в пам'яті хатні різьблені ікони-хрести XVIII ст., а за збільшеним масштабом різьби й використанням давніх мотивів — давню традицію профілювання і різьблення свічників, теслярських різьблених мотивів (надмогильні знаки Гуцуль-

³ Церква Різдва Богородиці у смт Ворохта збудована Василем Турчиняком у 1936—1939 рр., а іконостас та предмети обладнання церковного інтер'єру виконані у 1936—1939 рр.

Іл. 5, 6. Скарбничка (скорбонка) з церкви Святого Іоана Богослова з присілку Луг (сmt Делятин). Василь Турчиняк. Датована 1912 р. із написом всередині: Василь Турчиняк. Краєзнавчий музей Делятина. Світлина авторки

Іл. 7. Стіл із шухлядою («писаний»). Пер. пол. XX ст. Краєзнавчий музей Делятина. Світлина авторки

щини й Покуття). Такої форми церковні скарбнички відомі ще з XVIII ст. [7, с. 318].

Проповідальниця, скарбничка, шафки збереглися з автентичною поверхнею деревини натурального кольору, що потемніла від часу та умов зберігання.

Спогади старожилів та вище зазначений факт, вказує на вірогідність припущення, що майстер, виготовляючи предмети церковного інтер'єру, не обробляв поверхню деревини, хоча, на сьогодні більшість дерев'яних деталей церковного інтер'єру покриті допоміжним декором — фарбою, лаком, бейцом.

В експозиції музею розташований стіл із шухлядою на чотирьох ніжках із підніжжям стolarsької конструкції, декорований профілюванням та різьбленням. Його довжина майже вдвічі перевищує ширину (іл. 7). Такі столи на території називають писаними. У 1970-х рр. М. Клапчук виявив сто двадцять таких столів, більша частина яких із с. Микуличин [26]. Аналізуючи орнаментальні мотиви лицевої частини, дослідник виділив дві групи — столи, декоровані розетковими мотивами, та столи, декоровані хрестографемами. Більшість «писаних» столів, зафіксованих М. Клапчуком, оздоблені інтарсією, рідше трапляються різьблені. Дослідник помилково називає інтарсію «жированем» і саме від способу декорування виводить місцеву назву «писані» столи [26; 27, с. 341]. Композиції боковин столів відзначалися простотою й невибагливістю орнаменту, мотиви якого склалися з простих геометричних елементів, компонуючись у різноманітні ружі, зірки, хрести в обрамленні зубців.

Скриня музейної збірки є типовою для Гуцульщини XIX ст., оздоблена плоскою контурною різьбою у вигляді кіл, півкіл, розеток, зубців із зафарбованими окремими елементами (автор не вказаний).

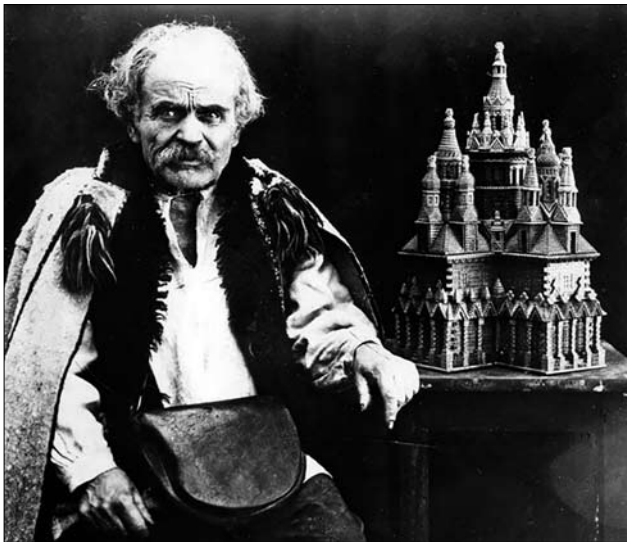
У музеї сmt Делятина зберігаються декілька моделей дерев'яних церков. Одну з них склали із сірників (популярне радянське захоплення другої половини XX ст.), інша модель церкви Василя Турчиняка в карафі (1900—1939 рр.), і саме на неї варто звернути увагу (іл. 8). Зі спогадів мешканців села довідуємося, що майстер виготовив біля десятка таких мініатюрних споруд. Ці невеличкі твори, поміщені в пляшки, чи самостійні більші конструкції споруд мають сувенірний характер. На світліні польського часопису «Kronika ilustrowana Wieku Nowego» бачимо «sliczna rzezba cerkiewki z drzewa limbowego» подана одна з найскладніших архітектурних моделей майстра, що була подарована Ігнацію Мосціцькому (у 1926—1939 рр. він був президентом Польщі) [30] (іл. 9). У своїй монографії М. Станкевич подає світліну простішої моделі Василя Турчиняка, зазначаючи що це іграшковий палац [7, с. 449].

Іл. 8. Модель дерев'яної церкви в карафі. Василь Турчиняк, 1900—1939 рр. Краєзнавчий музей Делятина. Світлина авторки

Іл. 10. Жертовник. Василь Турчиняк. 1900—1939 рр. Каплиця військової частини присілку Луг (сmt Делятин). Світлина авторки

Іл. 9. Василь Турчиняк біля моделі церкви. Світлина часопису «Kronika ilustrowana Wieku Nowego». 1936 р.

Про моделі церков Василя Турчиняка згадував дяк церкви Святого Юрія в с. Дуліби П. Свистун. Він зазначив, що бачив маленьку церкву, подібну до кивота в гранчастому штофі, яка зберігалася після війни в сільському музеї, а згодом «кудись пропала»⁴.

⁴ Записано 05 червня 1998 р. від Свистуна Петра Петровича, 1932 р. н., в с. Дуліби Стрийського р-ну Львівської обл.

Розглянуті моделі церков нагадують оригінальну конструкцію жертовника, що зберігається в каплиці військової частини в Лузі (іл. 10). Можна провести паралель між структурою конструкції жертовника і щитів бічних віктарів Христа і Богородиці, що знаходяться у церкві с. Дуліби (іл. 11) та знайти прототип такого вирішення. Василь Турчиняк, виношуючи задум, користувався книгою-альбомом з історії світового мистецтва, в яку вкладав вирізки з газет та журналів, які йому сподобались. В цій книзі ми побачили вирізку із зображенням міського будинку з ринкової площі м. Грайфсвальд, одного з кращих прикладів середньовічної ганзейської цегляної архітектури. Стовпчастий фронтон, кантональні колони якого прикрашені вертикальними ажурними смугами став композиційним принципом, який народний майстер творчо запозичив. В есе Світлани Флис та Тараса Прохаська згадується, що «його улюбленим архітектурним витвором був собор Василя Блаженного з банями, що не повторювалися, який Турчиняк побачив на фотографії». Побачені зображення майстер творчо опрацював, дещо перевантажив декором, але зумів зберегти ритмічну організацію гармонійною.

Аналізуючи декор моделей архітектурних споруд, виявляємо подібність різьблення менших споруд між собою та іншими предметами малої пластики Васи-

Іл. 11. Бічний вітар Богородиці, верхня частина з церкви Святого Юрія. Василь Турчиняк, с. Дуліби. 1924 р. Світлина авторки

ля Турчиняка. Модель зі світлини польського часопису, схожа із різьбленням його кивотів, нагадує характером декору іграшки-«мороки», відрізняється від менших моделей автора майстерністю виконання та насиченістю різьблення. Їй властива посилені декоративність через використання великої кількості дрібних елементів багатоступеневих верхів, профільованих мотивів зубчиків. Менші моделі простіші за конструкцією, технікою виконання та декором з незначною кількістю орнаментальних мотивів. Розрізняємо дві типологічні підгрупи архітектурних моделей майстра: невеликих розмірів у пляшках та моделей, що нагадують кивоти більших розмірів.

Відомі макети церков Юрія Тимофія із с. Полянця (1937—2005) та Петра Гасюка з с. Татарів, проте вони поступаються моделям Василя Турчиняка [31].

Висновки. У творчості Василя Турчиняка не побачимо технічних новацій (декорування металом та деревом тощо), натомість його плоскорізьби стаціонарних частин церковних інтер'єрів (та екстер'єрні стіни зрубів під опасанням) вперше звучать монументально, ваблять узгодженістю пропорційних співвідношень елементів, чіткістю прочитання декору, природною текстурою деревини та високою художньою якістю композицій. Можемо припустити, що за інших історичних обставин започаткована художня стилістика Василя Турчиняка, а саме адаптація плоскорізьблення

до вимог монументального мистецтва, могла б перерости в традицію, мати послідовників та стати локальним осередком ремесла, так, як свого часу була розвинута традиція різьблення предметів ужитку Ю. Шкрібляком (кінець XIX — поч. XX століття).

Відомості про художнє дерево гуцульських майстрів, твори яких зберігаються у Краєзнавчому музеї Делятина, доповнюють знання про локальні особливості осередків деревообробки Карпатського регіону. Невелика збірка виявляє стан розвитку цього ремесла в регіоні: ілюструє факт існування на цій території традиції плоскорізьби до середини XX ст. (допускаємо, що найдовше на Гуцульщині), далі — згасання народних промислів у 1950—1970-х рр., та працю над збереженням артефактів сьогодні. Також вона є добрим матеріалом для дослідження традиційних та нових естетичних ознак художнього процесу в народному мистецтві.

1. Січинський В. *Історія українського мистецтва*. Нью-Йорк: НТГШ в Америці, 1956. Т. 1: Архітектура. 108 с.
2. *Гуцульщина: Історико-етнографічне дослідження*. Під ред. Ю.Г. Гошка. Київ: Наукова думка, 1987. 471 с.
3. Шухевич В.О. *Гуцульщина*. Репринтне відтворення тексту 1899 року. Верховина, 1997. 350 с.
4. *Історія Гуцульщини*. Ред.-упор. М. Домашевський. Чикаго; Львів, 1995. Т. I. 500 с.; Чикаго, 1985. Т. II. 507 с.; Чикаго, 1986. Т. III. 441 с.; Ред.-упор. М. Домашевський, Н. Библик. Львів: Логос, 1999. Т. IV. 576 с.; Львів: Логос, 2000. Т. V. 623 с.; Львів: Логос, 2001. Т. VI. 677 с.
5. *Альманах Станіславської землі*. Ред.-упоряд. Б. Кравців, М. Климишин. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. Т. I. 850 с.
6. Клапчук М. Транскарпатський шлях. Пилип'юк М. *Страгора. Книга про Надвірнянщину*. Львів: Світло й Тінь, 1994. С. 78—81; Клапчук М., Клапчук В. Храми Надпруття. *Літопис Червоної Калини*. 1995. № 4—6. С. 53—54; Клапчук М., Клапчук В. Ліси та тартаки Делятинщини в 1880—1939 рр. Домашевський М. *Історія Гуцульщини*. Львів: Логос, 1999. Т. IV. С. 300—313.
7. Станкевич М. *Українське художнє дерево XVI—XX ст.* Львів, 2002. 479 с.
8. Одрехівський Р.В. *Сакральна різьба по дереву в Галичині XIX — першій половині XX століття: Історія та художні особливості*. Львів: Афіша, 2006. 287 с.
9. Моздир М. *Українська народна дерев'яна скульптура*. Київ: Наукова думка, 1980. 190 с.

10. Кравченко Я. До словника майстрів дерев'яного будівництва Карпат. *Читання пам'яті Святослава Гординського*. Львів, 1999. С. 88—109.
11. Болюк О. *Художнє дерево у церквах: за матеріалами західних областей України*. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2020. 520 с.
12. Мельник І. Художнє дерево Гуцульщини: мистецькі та стилістичні особливості ремесла Делятинського краю (на матеріалах експедиційних досліджень). *Народознавчі зошити*. 2017. № 5. С. 1173—1176.
13. Лагодинська Г. Скарби мистецтва в глухій закутні. *Наша Батьківщина*. 1938. С. 259—260.
14. Лашук Ю.П. *Народний архітектор та різьбяр-декоратор Василь Турченок (Турич) (1864—1939). Обстеження творчості народного архітектора й різьбяр-декоратора з Підкарпаття*. Київ, 1955. Рукопис. С. 10 (Архів Ю. Лашука — поз. 398).
15. Корогодський Р. Відродження джерел. *Образотворче мистецтво*. 1992. № 1. С. 38—40.
16. Клапчук М.М., Клапчук В.М. *Історико-етнографічний нарис Делятинщини (від найдавніших часів до 1939 р.)*. Делятин, 2000. 120 с.
17. Типчук В. *Мистецькі традиції і новаторство у творчості Василя Турчиняка 1900—1939 років: автореф. дис... канд. мистецтвознавства 17.00.06*. Львів, 2002. 20 с.; Осип Васьків і Василь Турчиняк: Спомин про видатних земляків: Книжка-диптих; Упоряд. Типчук В., Мисюк А. Львів: Каменяр, 2021. 156 с.
18. Флис С. *Феномен Василя Турчиняка*. URL: http://naskryzhalyah.blogspot.com/2016/02/blog-post_18.html (дата звернення 20.12.2022); Флис С. *Різьбяр від Бога. Осип Васьків і Василь Турчиняк: Спомин про видатних земляків: Книжка-диптих*. Упоряд. Типчук В., Мисюк А. Львів: Каменяр, 2021. С. 41—45; Флис С., Прохасько Т. Сократ із Лугу. *Осип Васьків і Василь Турчиняк: Спомин про видатних земляків: Книжка-диптих*. Упоряд. Типчук В., Мисюк А. Львів: Каменяр, 2021. С. 46—50.
19. Скаврон Б. НепрОстий гуцульський майстер. *Zbruc*. URL: <https://zbruc.eu/node/29929> (дата звернення 20.12.2022).
20. Клапчук М., Клапчук В. Василь Турчиняк — світоч українського народно-церковного різьбярства. *Осип Васьків і Василь Турчиняк: Спомин про видатних земляків: Книжка-диптих*. Упоряд. Типчук В., Мисюк А. Львів: Каменяр, 2021. С. 65—66.
21. Тарас Я. Постаць майстра Василя Турчиняка — будівничого церкви Св. Юрія в с. Дуліби Стрийського району. *Народознавчі зошити*. № 2 (158). 2021. С. 34—35.
22. Одрехівський Р. Українське національне відродження та розвиток мистецтва різьблення в Галичині: кінець XIX — початок XX ст. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2018. № 2. С. 239—243; Одрехівський Р. Світоглядні засади в художній творчості майстрів церковного різьблення в галичині (кінець XIX — перша третина XX ст.). *Народознавчі зошити*. 2022. № 1 (163). С. 31—35.
23. Болюк О. Дерев'яне обрядово-ужиткове облаштування українських церков XVI — середини XX ст.: розвиток і чинники впливу. *Народознавчі зошити*. 2018. № 6 (144). С. 1561—1577; Болюк О. Функціональна, тектонічна, символічна структури дерев'яного обладнання церкви у просторі Таїнства Євхаристії. *Народознавчі зошити*. 2018. № 5 (143). С. 1106—1123; Болюк О. Мистецтвознавчі студії художніх виробів з дерева у церкві: короткий огляд історіографії проблеми. *Народознавчі зошити*. 2017. № 5 (137). С. 1019—1037.
24. Клапчук В.М. Відомий дослідник Прикарпаття — Михайло Клапчук. Клапчук В.М., Клапчук М.М. *Делятинщина: історико-географічне дослідження*. Делятин: Фоліант, 2007. С. 7—16.
25. Клапчук В. Великий різьбяр минулого. *Гуцульщина*. 1996. № 2 (48). С. 12—13.
26. Клапчук М. Писані столи Делятинщини. *Культура та побут населення Українських Карпат*. Ужгород, 1972. С. 53—55.
27. Клапчук В.М., Клапчук М.М. Домашні промисли та ремесла. *Делятинщина: історико-географічне дослідження*. Делятин: Фоліант, 2007. С. 324—382.
28. Типчук В. Майстер-будівничий з Делятинщини Василь Турчиняк. *Українська академія мистецтв*. Київ, 2000. № 7. С. 181—188.
29. Типчук В.М. Мистецькі традиції і новаторство у творчості Василя Турчиняка 1900—1939 років: дис. канд. мистецтвознавства: 17.00.06. *Львівська академія мистецтв*. Львів, 2002. 154 арк.: іл. + дод.
30. *Kronika ilustrowana Wieku Nowego (Dodatek)*. 1936. 9 lutego.
31. Флис С. *Гуцульський дивосвіт*. Івано-Франківськ. *Нова зоря*. 2015. 120 с.: іл.

REFERENCES

- Sichynskyj, V. (1956). *History of Ukrainian art* (Vol. 1: Architecture). New-York: NTSh in America [in Ukrainian].
- Hoshko, Yu. H. (Ed.). (1987). *Hutsul region: Historical and ethnographic research Hutsul region*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Shukhevych, V.O. (1997). *Hutsulshchyna Reprint reproduction of the 1899 text*. *Verkhovyna* [in Ukrainian].
- Domashevskiy, M. (Ed.). (1995). *History of Hutsul region* (Vol. I.). Chykaho; L'viv; (1985). (Vol. II). Chykaho; (1986). (Vol. III). Chikaho; (1999). (Vol. IV). L'viv: Lohos; (2000). (Vol. V). Lviv: Lohos. (2001). (Vol. VI.). Lviv: Lohos [in Ukrainian].
- Kravtsiv, V., & Klymyshyn, M. (Ed.). (1975). *Almanac of the Stanislavsky land* (Vol. 1). New York; Toronto; Munich [in Ukrainian].
- Klapchuk, M., & Pylyp'iuk, M. (Ed.). (1994). *Transcarpathian route. Strahor. A book about the Hadvirnian region* (Pp. 78—81). L'viv: Svitlo i tin' [in Ukrainian]; Klap-

- chuk, M., & Klapchuk V. (1995). Nadprutta temples. *Annals of Krasnaya Kalina*, 4—6, 53—54 [in Ukrainian]; Klapchuk, M., & Klapchuk, V., & Domashevs'kyj, M. (Ed.). (1999). Forests and sawmills of Delyatyn region in 1880—1939. *History of Hutsul region* (Vol. IV, pp. 300—313). L'viv: Logos [in Ukrainian].
- Stankevych, M. (2002). *Ukrainian artistic tree of the 16th—20th centuries*. L'viv [in Ukrainian].
- Odrekhivs'kyj, R.V. (2006). *Sacred wood carving in Galicia in the 19th and the first half of the 20th century: History and artistic features*. L'viv: Poster [in Ukrainian].
- Mozdyr, M. (1980). *Ukrainian folk wooden sculpture*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Kravchenko, Ya. (1999). To the dictionary of masters wooden construction of the Carpathians. *Chytannia pamiati Sviatoslava Hordynskoho* (Pp. 88—109) [in Ukrainian].
- Boliuk, O. (2020). *Artistic tree in churches: based on the materials of the western regions of Ukraine*. L'viv: Instytut narodoznavstva NAN Ukrainy [in Ukrainian].
- Mel'nyk, I. (2017). The artistic tree of the Hutsul region: artistic and stylistic features of the crafts of the Delyatyn region (on the materials of expeditionary research). *The Ethnology notebooks*, 5, 1173—1176 [in Ukrainian].
- Lahodyn's'ka, H. (1938). Art treasures in a remote corner. *Nasha Bat'kivschyna* (Pp. 259—260) [in Ukrainian].
- Laschuk, Yu.P. (1955). *Vasyl Turchenyak (Turych) (1864—1939), a people's architect and carver-decorator. Examination of the work of the folk architect and carver-decorator from Subcarpathia*. Kyiv. Manuscript. P. 10 (Archive of Laschuk, Yu., item 398) [in Ukrainian].
- Korohods'kyj, R. (1992). Revival of sources. *Fine arts*, 1, 38—40 [in Ukrainian].
- Klapchuk, M.M., & Klapchuk, V.M. (2000). *Historical and ethnographic essay of the Delyatyn region (from the earliest times to 1939)*. Deliatyn [in Ukrainian].
- Typchuk, V. (2002). *Art traditions and innovation in the works of Vasyl Turchyniak 1900—1939 years. (Extended abstract of PhD dissertation)*. L'viv [in Ukrainian];
- Typchuk, V., & Mysiuk, A. (Eds.). (2021). *Osyp Vaskiv and Vasyl Turchyniak: Memory of outstanding compatriots: Diptych book*. L'viv: Kameniar [in Ukrainian].
- Flys, S. *The phenomenon of Vasyl Turchyniak*. Retrieved from: http://naskryzhalyah.blogspot.com/2016/02/blog-post_18.html (Last accessed: 20.12.2022) [in Ukrainian];
- Flyc, S., Typchuk, V., & Mysiuk, A. (Eds.). (2021). Carver from God. *Osyp Vaskiv and Vasyl Turchyniak: Memory of outstanding compatriots: Diptych book* (Pp. 41—45). L'viv: Kameniar [in Ukrainian];
- Flys, S., Prokhasko, T., Typchuk, V., & Mysiuk, A. (Eds.). (2021). Socrates of the Luh. *Osyp Vaskiv and Vasyl Turchyniak: Memory of outstanding compatriots: Diptych book* (Pp. 46—50). L'viv: Kameniar [in Ukrainian].
- Skavron, B. NeprOstyj hutsul's'kyj majster. *Zbruc*. Retrieved from: <https://zbruc.eu/node/29929> (Last accessed: 20.12.2022) [in Ukrainian].
- Klapchuk, M., & Klapchuk, V., Typchuk, V., Mysiuk, A. (Eds.). (2021). Vasyl Turchyniak is a luminary of Ukrainian folk and church carving. *Osyp Vaskiv and Vasyl Turchyniak: Memory of outstanding compatriots: Diptych book* (Pp. 65—66). L'viv: Kameniar [in Ukrainian].
- Taras, Ya. (2021). The figure of master Vasyl Turchyniak, the builder of the Church of St. Yuri in the village of Duliby of the Stryi district. *The Ethnology notebooks*, 2 (158), 34—35 [in Ukrainian].
- Odrekhivskyi, R. (2018). Ukrainian national revival and development of the art of carving in Galicia: the end of the 19th — the beginning of the 20th century. *Visnyk Natsional'noi akademii kerivnykh kadrov kul'tury i mystetstv*, 2, 239—243 [in Ukrainian];
- Odrekhivskyi, R. (2022). Worldview foundations in the artistic work of the masters of church carving in Galicia (the end of the 19th — the first third of the 20th century). *The Ethnology notebooks*, 1 (163), 31—35 [in Ukrainian].
- Boliuk, O. (2018). Wooden ceremonial and utilitarian arrangement of Ukrainian churches of the 16th — mid-20th centuries: development and influencing factors. *The Ethnology notebooks*, 6 (144), 1561—1577 [in Ukrainian];
- Boliuk, O. (2018). Functional, tectonic, symbolic structure of the wooden equipment of the church in the space of the Sacrament of the Eucharist. *The Ethnology notebooks*, 5 (143), 1106—1123 [in Ukrainian];
- Boliuk, O. (2017). Art history studies of artistic woodwork in the church: a brief overview of the historiography of the problem. *The Ethnology notebooks*, 5 (137), 1019—1037 [in Ukrainian].
- Klapchuk, V.M. (2007). A famous researcher of Prykarpattia — Mykhajlo Klapchuk. In Klapchuk, V.M. & Klapchuk, M.M. *Delyatynshchyna: historical and geographical research* (Pp. 7—16). Deliatyn: Foliant [in Ukrainian].
- Klapchuk, V. (1996). Great carver of the past. *Hutsulshchyna. Culture and lifestyle of the population of the Ukrainian Carpathians*, 2 (48), 12—13 [in Ukrainian].
- Klapchuk, M. (1972). Writing tables of Delyatyn region. *Kul'tura ta pobut naseleння Ukrain's'kykh Karpat* (Pp. 53—55). Uzhhorod [in Ukrainian].
- Klapchuk, V.M., & Klapchuk, M.M. (2007). Home crafts and crafts. *Delyatynshchyna: historical and geographical research* (Pp. 324—582). Deliatyn: Foliant [in Ukrainian].
- Typchuk, V. (2000). Master builder from Delyatyn Oblast Vasyl Turchyniak. *Ukrainian Academy of Arts*, 7, 181—188 [in Ukrainian].
- Typchuk, V. M. (2002). *Artistic traditions and innovation in the work of Vasyl Turchyniak 1900—1939. (PhD dissertation)*. Lviv Academy of Arts [in Ukrainian].
- (1936, February 9). *New Age Illustrated Chronicle* (Appendix) [in Ukrainian].
- Flys, S. (2015). *Hutsul miracle*. Ivano-Frankiv's'k: Nova zoria [in Ukrainian].